

BABONÁK ÉS HIEDELMEK BECSE KÖRNYÉKÉRŐL

BEVEZETŐ MEGJEGYZÉSEK

Az itt következő szöveg néhány részletét képezi azoknak a magnószalagra rögzített beszélgetéseknek, amelyeket Sátai Andrea középiskolai tanuló folytatott hagyományainkról, a hagyományos életvitelhez fűződő szokásokról, visszaemlékezésekről, tapasztalatokról Szöllösi Vincéné Péter Erzsébettel 1992/93 telén. Ebből a gyűjtésből ezúttal azokat a részeket válogattam össze és – a hangzó beszéd jellemzőit csak főbb vonásaiban jelezve – írtam le, amelyek a hiedelmekkel, babonákkal vannak kapcsolatban. Szöllösi Erzsébet bácsföldvári (Bačko Gradište) születésű, férjhezmenetele után került Becsére (Bečej), itt élte a parasztasszonyok dolgos életét. A gyűjtés idején 83 éves volt.

JELES NAPOKHOZ FÜZŐDŐ BABONÁK ÉS HIEDELMEK

– Luca napján azt köll csinányi . . . székét csinányi, tizenhárom napig. És . . . aztat karácsony éjféli misékor elvinni . . . a templomba, oszt ráülni. De üljön rája, mer az ördög a hátáho veri a székét akkó! . . . No akkó . . . Várja csak! Fűsút, tükröt, tőrüközöt a párna alá tenni. Akkó . . . aztat megámodja, hogy mi a . . . mi léssz a jövője. Akkó . . . Luca napján nem szabad varrni, kötni, ijesmit. Inkább fejteni ruhát, ha van fejteni valója, azt fejtse. Oszt avval szórakozzon.

– Még a baromfit megétetni kötélbe. Még réggē, mikó főkelünk, kipiszkáljuk az ülepüket, úgy . . . Hogy minné gyorsabban tojjonak. Aztat szoktuk mondani: „Minné gyorsabban tojjatok!”

– Karácsonykó meg az vót nálunk, hogy bészalmáztunk konyhát, szobát, ahun jártunk, az asztal alá szalmát tettünk; szénát, buzát, ami vót takarmá-

nyunk, árpa, kukorica, egy szakajtóba azt tettük karácsony bűjtjin. Ez vót akkó . . . Mēgterítettünk, éttünk, aztán oszt . . . az öt napig ott vót. Aprószenték napján takarítottuk ki a lakást. Akkó azt a szemetet mindenfelé vittük: az istállóba, ólba, a tyúkólba, az udvarba is szórtunk, mindenfelé légyen abbú a szalmábú. Mēg az énnivalót is . . . minden . . . adtunk a jószágnak belülle . . .

– Aztán: két karácsony közt nem szoktunk mosni. Akkó még a kötelet is lévőttük karácsony előtt, mikor békezdődött a karácsony, akkó má a kötelet is lévőttük, hogy két karácsony közt a kötélre ne kerűjjon ruha. Mer azt azé szokták lévőnni, hogy kevés . . . kevés embēr légyen akasztott. Mer az a kötél . . . azé szokták bēhozni, hogy nē légyen annyi akasztott embēr. Abba az évbe.

– Hát az az . . . aprószenték . . . Vótunk . . . Hát oszt azt köllött mondani . . . Édésanyánk kimēnt a pácáé. Hozta bē: „No mondjátok” (mer azt köllött mondani), hogy hányan vannak az aprószentékék?” Akkó nem bántottak bennünket. De a húgom olyan makacs vót . . . Persze mink mondtuk, mikó mēgláttuk a pácát, mer há kigondótuk . . . hogy kapunk belülle, de húgom az makacs vót, az nem akarta mondani akkó sē. Édésanyám mēgpastyikolta, akkó ú is mondta, hogy minden sarokba egy szakajtóvā van. „Na jó van gyerekek!” Akkor oszt . . . gērēndás vót a szoba, akkó azt főtűzte . . . valóba . . . úgy főtűzte a gērēnda alá: „Ha rosszak lēszték, evvē kaptok ki!” No oszt éccé a húgom, az lévőtte székrű . . . Főlát székre, oszt lévőtte. De az mán pár nap után vót, oszt széttördöste, bētüzēte. Jött édésanyám, aszongya: „Hun van a páca?” Aszongya, ú nem tudja. „De valamelikték lévőtte! Áj, de mēgverēm!” No oszt éválótam, hogy . . . „Én vīttem lē, édésanyám, de nē bántson!” No, hát nem verte mēg.

(– Hányan voltak testvérek, Bözse néni?)

– Tízen vótunk. Oszt akkó hát . . . Így nem bántotta.

KISGYERMEKHEZ, CSECSEMŐHÖZ FŰZŐDŐ BABONÁK ÉS HIEDELMEK

– No a tata emēnt (vagy nē is úgy mondjam „tata”!) . . . na . . . emēnt körösztoni. Mēg fijatalabbak vótunk; körösztot, hazahozta a kicsit . . . evitte, hazahozták, söprűt tettek a küszöb elé, bētakarták ruháva, azon köllött áthozni a kisbabát. Akkó vitte bē: „Pogánkát vittünk, báránkát hoztunk.” S adta át az édésanyjának, hogy vigye a szobába. Kisírte egy asszony bē, köcsögöt úgy hozzávágott a küszöbhő, hogy szertesztét szát. Hát az uram úgy megijjedt, a Vince, hogy azt se tudta, hogy most mit csináljon. Hátranéz, hát babonáztak vele. Na akkor összesöpörték, és akkó megmondták, hogy a tejet ē nē vigye

innen sënki az anyátú, ez azé van. Még akkó ez itt marad, így jobban majd összetörük, ha féreg, pácó vagy egér gyün, akkor ezt bëtészik a lukba, és akkó emenekúnek a pácók.

– Na akkó . . . Nékem megszületett az első fiam, akkor elgyüttek meglátogatni az uramnak az öccse, Pista. Bëgyütt, no minnyá az még is körösztóte, sapkát a fejire tette, kalapot, hogy ez szent János léssz – mer az öregapjuk az vót. Az uram másnap gyütt haza. Háj, de . . . mëgverte . . . mëg vót verve . . . mer aztán gyütt a . . . bába néni és mondja, hogy ez a gyerek mëg van verve, mer ëgy huszonnégy óráig az rítt, oszt rítt. „Ez mëg van verve szëmmë!” Aszongya: „Nem baj, maj mindjá mëgorvosójjuk, mëgnëzzük.” Lëmért kilenc kanál vizet, a feje fölött a kicsinek, mëgmosdatta vele. „Na, aszongya, most tőrüdd mëg!” Hát . . . a hálóingëmbë mëgtürütem . . . az alját . . . mer az aljába köllött mëgtürüni. Na, akkó azt mëgmërte az ajtó . . . izére . . . na . . . sarokvasra mérte, hán úgy hogy hat kanállá lett. Hát így mëg vót verve szëmmë . . . a gyerek . . . Az ëfogyott, az a víz. Na, aztán oszt jobban is lett a gyerek, nem rítt aztán tovább. Hanem most hazagyün az uram, oszt mondja: „Hát . . . hát ríll ez a gyerek, mi van vele?” „Maj mëggyógyul, Vince, most mán, most jobban léssz, majd mëglássza!” Na, jobban is lett. Aztán nem . . . nem vót vele sëmmi baj.

– Na, akkó az ólomot . . . Mëg azt is öntötték a fejire . . . a feje tetejin, hogy télleg férfi vagy valami más verte mëg szëmmë. De az . . . ojan kanálba öntötte, oszt férfialak vót abba a kanálba az a . . . na, amit csëpëgtettek bë . . . az ólom. Na, az férfi . . . Hát, mondom, az vót itt, az a Pista, csak az csináta az egíszet.

– No mëg akkó az is van, az a . . . hogy hát a boszorkány ráül az anya mejjire, így akkó fújta, mëg a gyerek sivalkodik rá. Akkó söprút szoktak rátënni az anyára is mëg a gyerekre is, hogy a boszorkány azon elmënjën. Mer a söprún ëszalad. Akkor ez így van a gyerekszülésnél vagy a gyerekágyasnál. Régëbben . . . Hát most, hogy, mint . . . nem tudom.

ÁLLATOKKAL KAPCSOLATOS BABONÁK ÉS HIEDELMEK

– Hát . . . mikor szëdjük a tojást, kimëgyünk szënni, ha találunk, hát ritkán azé lehet tanáni ojan kis tojást. Akkó aztat nem szoktuk bëvinni a lakásba, hënem visszakëzbü átdobjuk a tetön, és akkó a kárt, mer az kárt jelënt, akkó a kár ëmën. És akkó így szoktuk csináni . . . A tojást, az aprú tojást, a kicsit nem . . . Mer igëncsak van, mikó úgy jó tojnak a tyúkok, akkó van apró tojás.

– És ëggy alkalommal édesanyám is azt mondta, hogy: „Gyerekek, én is kimék, má úgy ki akarnák kapcsolónni ebbü az otthonbú, már én is kimënnék

veleték! Édésapám azt mondta: „Nem lehet, nekéd itthun kő maradni a jószágná!” „Hát én is kimégyek hékám (mer akkó nem mondták, hogy . . . henem »hé«).” No akkó mink: „Édésapám, gyűjjön édésanyám, maj mink érëndözünk mindent!” Hát ki is gyütt. Na akkó mēnt a nēnjihó, ahhó . . . gyűjjön ē a jószágot mēgitatni, mēg mindēn. Na, el is gyütt a nagynéném. Na, akkó, kimēntünk . . . Hazagyüttünk. Hát . . . egyikünk a főzészó, a másik az ētetészó . . . Hát . . . édésapám mēg édésanyám maj fejnek . . . Hát, nem bírt lēūni a tehén alá. Mer borzasztó rúgott-vágott. Úgyhogy édésapám főmēnt a jászolba, mēgfogta a szarvát, úgy valamennyit tudott kifejni. Valamennyit. Rít édésanyám, édésapám mēg pöröte: „Montam, nē gyere ki!” Hát, hallgattunk. No, járt a szomszédba, mer az ojan viddányas vót, mer az mindjá tudta, hogy mit köll csinányi. „Nem én, Ilonám, nem voltam az udvarotokba, még ára sē néztem, nem én!” „De valamit csinátá!” Vagy: „csinát.” (Mer magázta, őregebb vót.) „Nem én!” Na, aszongya: „Tudod, mit, Ilonám! Régge fűtsé bē, és fogd mēg a piszkafát, oszt addig kevergesd, míg a piszkafa mēg nem gyullad. Annak oda kő mēnni! Ha én megyek, Ilona, ēngēm is ver . . . Mēgverhetsz. Mer annak oda kő gyūnni. Hát tēnyleg úgy lett: gyütt a nagynénénk. Mēnt a templomba, akkó bēgyütt, hogy köll-ē mēgēn, hogy kimén-ē édésanyám. „Jaj, Ilonám!” „Ilám, né!” Ilusnak hívták édésanyámat is. „Mi csináljak, Ilám, veled, mer úgy ēverlek ēvve a piszkafává!” Mi csinátá a tehēnnē?” Hát persze nem bántotta édésanyám, hanem a sarok . . . izé . . . a kerítést verte avvā a piszkafává. Akkó oszt jó kiverte a parazsat belūle, akkó lēdobta az ereszetbe. No akkó oszt ēmēnt . . . Jaj, de rítunk, mēg mindēn, bántott bennünket . . . Most [mi lesz?] Édésapám is nehéz . . . kemény embēr vót, székírozott bennünket, de hát jó, mit is csinát vóna annyi gyerēkkē, ha nem lētt vóna így . . . Lēnyugodtunk aztán. Nem is gyütt ki édésanyám másnap. Nem gyütt ki.

(– És akkor meg tudta fejni a tehenet?)

– Akkor mēgfejte a tehenet, adott is tejet, kicsit többet is adott, mer este nem adta úgy lē. Mēg aztán rēndbe gyütt a tehén, nem vót vele aztán sēmmi baj sē.

– Hát akkó a kis álatoknak mēg csikóknak, úgy szoktuk, mikó csikók vannak, mer azt hamar mēgverik szēmmē, a csikókat, ’kkó mikó kiszabadúnak, ha má mostan főlerősödnek, mēnnek ki az udvarba, akkó piros szallagot szoktunk a feji . . . a nyakukra kötni, és aztat akkó nem báncsák. Mēg úgy, hogy ha az apró baromfivā ha baj van, akkó szoktuk a söprút pisíni . . . réggē, mēg hát amikó észrevēsszük. Akkó avvā mēgverjük, avvā a pisis söprúvē, akkó bēdobjuk oda, ahun vannak, vagy rájuk dobjuk. És akkó . . . Ez az orvosság vót akkó. Régebben. Há most . . . ugyē, álatorvoshó mēgyünk, de akkó nem vót az. Akkó így gyógyítottuk a jószágot.

– Há mikó elattuk a jószágokat, sosé adtuk, sē tehenet, sē lovat, sosé adtuk oda a kötőfíkēt, azt mindég visszahoztuk . . . a kötelet. Olant adtunk, ami nem vót a nyakán, de kötelet muszaj vót anni, hogy kivezesse, de ojan kötöttünk, ami a jószág nyakán nem vót. Az mindég vót nekünk, ojan kötélünk, és akkó így . . . Mindég . . . Hogy a szerēncsēt ē nē vigyék.

– Aztán a . . . Hogy is van? . . . Még . . . Hát szoktunk mindēn évbe disznót vágni, akkó mikó mēgpörkölük, má most pucójják, mossák, a kőrmök mikó(r) lēgyűnnek, akkor szēdtük össze mindég, oszt tettük . . . dobtuk bē az akolba. Hogy ojan disznót vágjunk mindēn évbe, amijent vāgtunk, kihoztunk abbú az ólbú. Azt mindég ott . . . Aztán az ott is maradt, oszt úgy, ha malacokat rátēttünk, bēengedtük, vagy valami . . . azt . . . azt nem söpröttük ki, azt mēgētték. Mer hát mindég vót malacunk, vagy vēttünk, akkor aztat csuktuk oda az akolba. És ez így mēnt.

A HÁZ KÖRÜLI ÉLETTEL KAPCSOLATOS BABONÁK

– Hát mikor Jani fijam épített házat, hát aszongyák, mán a fundamēntumot rakják, má majd föl is lēssz . . . Akkor oszt . . . ēvittem pízit, hogy tēgyēnek a négy sarkába. Hogy mindég lēgyēn abba a házba péz. Azt azé szoktuk tēnni. Emez az onokám is, mikó építettek, oda is vittem. Oda is tēttem. Mindēn . . . négy sarkában . . . bērakták. Ott vótam, míg bē nem rakják, hogy az oda mēnjēn. Nahát, bē is tētték. Hát . . . Hála istennek, talán még eddig nincs baj . . . Na, így van.

– Hát . . . úgy szoktuk régēbben, hát most mán nem süssük a kēnyeret . . . mikor kinyérsütés van, szóval mikor úgy zsúbot, hangyát láttunk, ’kkor így mēgdörgőtük a kezünket, és . . . persze, mēgmostuk aztán . . . hogy az a kēnyeret, mikor dagasszuk, az úgy keljēn, mind ahogy az a hangya mozog. No, s akkó, úgyhogy a kinyeret mikó mēgsütöttük, akkó mēgmosdattuk, akkó, ha vót kicsink, akkó mēgitattuk vele. Ha nem, akkó az ereszetbe öntöttük ki a kinyérmosdatást. Mer a kēnyeret mindég mēg szoktuk mosdatni, mikor kivēsszük a kemēncéből. Akkor oszt az ereszet alá öntöttük, ami mēgmaradt. Ha vót kicsink, akko igēncsak mēgitattuk vele. Mēg ēggy alkalommá a szomszédból gyütt . . . ojan iparos aszonka vót, hogy: mikor sūtünk kinyeret. Hát, mondom, maj sūtök, de nem is tudom, mér. „No, mondom, maj hónapután.” „Szöllősi néni, nē öntse ki a vizet, adja nekēm ide!” „Jó van. Hát mit akarsz vele csináni?” „A kisfijam ojan dadogóssan beszél, aszongya, oszt még akarom vele itatni.” „Jó, mondom, hát akkó mindēn hétēn ēhozhatod . . . a gyerekēdet, mēgitatom vele.” Oszt így . . . Ezēket . . . Ijenék vannak . . .

– Száláson vótunk, régebben, hát rēngeteg pácónk vót. [Egy] ember bēgyütt, azt mondja: „Te Vince, nekēd pácōd van.” „Van ám, aszonygya, nem is tudom má mit csinájjak vele, má a zistállót körűfúrták, má . . . No, nagyon [sok van].” „Sēmmit sē, aszonygya, gyün a vásár, vėgyé ustort, újat! Nyele is mēg a szíj is új lėgyēn. És kelj föl éjfélkor, és hajtsd el a vásárba űket. De nē szólj sēnkihō sē, csak hajtsd a pácókat. Hajtsd, hajtsd!” Azt mondja. „És bēhajtod a vásár közepibe űket, akkor az ustort utánnuk, de nē nézz vissza az ustorra! Akkō gyere haza.” Hát így hajtottuk el a pácókat.

– Na, akkō még az az ěgy . . . van még a régibű, hogy kēnyeret . . . ha az embėrrű lėszakad a gomb . . . hát ha rajta van má . . . hát nē vesse lė . . . „Varrd rá!” „Nem varom, belevarom az eszēdet!” „Nem . . .” Akkō, ěgy nēni vót nálunk, ěgy tejes kuncsaftom. „Nem, aszongya, csak vėgyé a szádba ěgy kis darab kēnyeret, aszongya, oszt egész nyugodtan varrd rája!” Rávarrtam rajta a gombot. Csak azt a . . . a kēnyér a szájba maradt.

– Hát ěszembe jutott még . . . Hogy ahun van tehén, ott nem szabad kėssē aprōzni a kēnyeret a tejbe. Azt csak úgy aprōzza lė az asztafra, és akkō aztán tēgye bē a bėgrėbe, a tejbe. Úgy mán . . . Álítólag, azt mondják, akkō vėrēs tejet fejünk. Hát mink ezt így tanútuk, gyerekkorunk úta, hogy nem szabad a kēnyeret a tejbe aprōzni kėssē. Így van.

Lejegyezte CSEH Márta